

Ruth C. Cohn en haar talen – een collage

Phien Kuiper

In de voorbereiding van de meetup van TCI-Community of Planetary Citizens op 18 maart 2023, *What happens when I cannot speak my mother tongue?* kwam ik een interessante uitspraak tegen van Ruth Cohn over haar tweetaligheid.¹ Ruth Cohn schreef deze tekst in de jaren rond 1980, toen ze, terug in Europa, terugkeek op de jaren 1968-1974, de jaren waarin ze heen en weer reisde tussen de VS en Europa. Ik laat haar zelf aan het woord:

De wisseling van talen op deze reizen was elk jaar opnieuw een opwindende ervaring. Als ik Duits sprak was ik niet dezelfde als wanneer ik Engels sprak. Deze verandering bij de wisseling van taal is voor mij nog altijd een wonderbaarlijke ervaring gebleven die me tegelijkertijd ook geschokt heeft. – Maar de muur van verdringing binnenin mij is lager geworden².

Cohn beleeft zichzelf in het Duits als een ander mens dan in het Engels. Duits is haar moedertaal, jarenlang heeft ze die niet gesproken, jarenlang heeft ze artikelen in het Engels gepubliceerd, ook haar gedichten³ uit die tijd zijn vooral in het Engels geschreven, en nu, af en toe terug in Europa, op uitnodiging van collega's, voor congressen over (groeps)psychotherapie, hoort en spreekt ze Duits. Dat doet veel met haar. Vooral wanneer ze kinderen hoort praten komen er gevoelens in haar boven van heel lang geleden.

Om dat beter te begrijpen moeten we terug naar 1933. In Zwitserland, na de vlucht uit Nazi-Duitsland eind maart 1933, nam ze bewust en radicaal afstand van het Duits. In haar inleiding in de gedichtenbundel '..... zu wissen, dass wir zählen' (zie bijlage) schrijft zij:

Mijn wanhoop over wat er in Duitsland gebeurde motiveerde mij om in korte tijd zo goed Züritüütsch te spreken, dat men haast niet meer hoorde dat ik een Duitse was, maar misschien iemand uit een ander kanton.

Dat het haar snel lukte Züritüütsch, het dialect van Zürich te leren spreken is zeker te danken aan haar taalgevoel. Als kind drukte ze zich al graag uit in haar moedertaal, ze schreef bijvoorbeeld een gedicht in het Berlijns dialect, het 'Verhaal van een jonge werkloze', waarin haar sociaal engagement naar vorenkomt. Over haar vlucht naar de VS in 1941 realiseert ze zich:

Een nieuw thuisland vinden betekende mijn school-Engels uit te breiden naar de Amerikaanse taal van het dagelijks leven en van de literatuur.

Cohn beschouwt de tijd in Zwitserland (1933, nog geen 20 jaar oud, tot 1941, 28, 29 jaar oud) als de overgang naar het leven in een vreemde taal. In haar *Gelebte Geschichte* is te lezen dat ze beslist heeft moeten wennen aan Engels als voer- en vaktaal; daarom heeft ze bewust scholing in het

¹ Voor wie Ruth Cohn niet kent: Ruth Charlotte Hirschfeld is geboren in Berlijn op 27 augustus 1912. Eind maart 1933, nog geen 21 jaar oud, neemt ze de trein naar Zwitserland om in Zürich een veilig heenkomen te zoeken. In 1941 weet ze met man en kind te vluchten op een van de laatste schepen van Portugal naar de Verenigde Staten. In de daaropvolgende jaren maakt zij als psychoanalytisch psychotherapeute de ontwikkeling door die zij beschrijft in "From couch to circle to community" (1969). In 1974 vestigde zij zich in Zwitserland, Hasliberg Goldern. De laatste jaren van haar leven woonde ze in Düsseldorf. Zij overleed in 2010. Meer over Ruth Cohns jaren in de VS, zie mijn artikel van 1 mei 2022 in Psychosociaal Digitaal: *Ruth C. Cohn, baanbreker en wegbereider*, op www.phienkuiper.nl/artikelen

² Cohn, R.C., en Farau A. (1984), *Gelebte Geschichte der Psychotherapie. Zwei Perspektiven*, 381. In *Mijn terugkeer naar Europa*, 381.

³ Ruth C. Cohn (1990) *zu wissen dass wir zählen. Gedichte, Poems, mit Scherenschnitte von Annemarie Maaß*. Zytglogge, Bern.

Engels gezocht. Bij mijn weten haar eerste artikel in het Engels, 'Masturbation and Love', dateert van 1951.

Terug naar haar reflectie op zichzelf wanneer ze Duits spreekt, wonderbaarlijk en schokkend. In hetzelfde hoofdstuk lezen we hoe het horen van Duits, vooral als ze kinderen hoort praten heel oude gevoelens oproept. Aan de ene kant mist ze de veiligheid van haar innerlijke thuisland: het gesprek met zichzelf en met anderen in toon, klank en subtiliteit van de moedertaal die niet vertaald kan worden. Aan de andere kant voelt ze haar afkeer van het Duits uit de jaren twintig en dertig, dat beelden oproept die haar woedend maken:

De gestrekte arm omhoog van de Hitlergroet werd door sommigen gezien als redding, door anderen als een bedreiging. De Führer beloofde welvaart voor Arische volgelingen en haat en dood voor tegenstanders, communisten en niet-Ariërs (lees Joden), zigeuners en andere 'Untermenschen'.

Cohns had een ambivalente verhouding met haar moedertaal: rond 1980, bijna 70 jaar oud, heeft ze nog steeds last van haar verdrongen onverwerkte gevoelens. In haar artikel uit 1972, *the Beyond Within* (Het hogere Innerlijk) laat ze zien hoe die verdringingsmuur lager werd:

Toen ik tijdens de laatste Kerstdagen aan het herstellen was van een griep in een Duits hotel, schreef ik in 36 uur ingespannen concentratie een gedicht. Het heette 'Entwurzelte Weihnacht (Ontwortelde Kerstmis)'. Het was het eerste gedicht sinds 25 jaar in mijn moedertaal. Het sloot aan bij de 'Kristalnacht' van 10 november 1938. (De kristalnacht is voor mij het symbool van het kwade zonder meer). Met verbazing merkte ik dat ik mijn vooroordelen nog niet overwonnen had, getuige het anti-Duitse generaliseren. Vooroordelen die (altijd en overal) luiden: 'wij en die daar'. Vooroordelen die onszelf vrijpleiten en de ander aanklagen, wie 'wij' en 'die daar' ook zijn. (Het 'wij en die daar'-probleem aangaan is in hoge mate wat ik wil bereiken met mijn groepswerk.)

Van nog meer betekenis dan de inhoud was voor mij dat ik mijn eigen taal terugvond – de taal van de eerste klanken, eerste liefde, eerste liedjes, van de eerste ervaringen met lezen en schrijven en het vertrouwen in mijn kindertijd dat ik een dichteres zou worden – of misschien al was. Ik had dit deel van mijzelf achter de deuren gelaten die Hitler had dichtgeslagen. Ik had mij afgesloten voor alle Duitse klanken en ze zelfs in mijn eigen ziel omgebracht. – Ze waren dood. (Dat geloofde ik tenminste tot dan!!! toe.)

Terwijl dit gedicht ontstond werd de kloof tussen mijn Duitstalige kindertijd en mijn Amerikaans-Engelse volwassenheid gedicht. In al die jaren waren er twee zielen in mij geweest, een van het kind dat Duits was geweest – geborgen, geliefd, zoekend, ontvangend en groeiend –, en de andere van de Engels-Amerikaanse therapeute, lerares, moeder die liefhad, onderwees en gaf. De beide ikken hadden naast elkaar in mij geleefd. Ze waren als twee stromen uit een bron die nooit samen maar naast elkaar vloeiden. Nu stortte mijn Berlijnse muur ineen, de muur tussen de Duitse en de Engels Ik die ik – zeker onbewust – uit verdriet, angst en vooroordeel had opgetrokken.

Amsterdam, 25 mei 2023

Bijlage

Ruth Cohn was in haar hart een dichteres. Al jong leeft haar vader haar dat uit het hoofd gepraat: van dichten kun je niet leven. Haar eerste gedicht staat in deze bundel uit 1990:

De titel, *Zu wissen dass wir zählen*, is de eerste regel van het gedicht op de achterflap:

Zu wissen dass wir zählen
mit unserem Leben
mit unserem Lieben
gegen die Kälte
Für mich, für Dich, für unsere Welt

In deze bundel staat een toelichting van Cohn op haar eerste gedicht, *Erzählung einer jungen Arbeitslosen* (p. 111). Ze schreef dit gedicht in 1930, 'aus dem Gedächtnis', zoals ze het zich herinnerde. Ze had het bedacht in de tijd dat ze op het gymnasium zat en als vrijwilliger werkte in de 'Centrale voor particuliere zorg' in Berlijn. De armoede en machteloosheid van de allerarmsten maakten haar extra gevoelig voor de dreigende politieke situatie – het zou tot een uitbarsting van geweld kunnen komen.

Het verhaal van een jonge werkloze

Op een dag haddik 't gevoel: nou ben ik amme end. Ik liet de hele boel de boel, ben uit me huis gerend, heb gelope als een gek om touw te kope voor me nek.

Want vader heb geen werk, waar motte we van leve, vijf kinders en geen kruimel brood, niemand wil ons iets geve!

Moe van al dat lopen zeeg ik neer op een bank, En wilde meteen weer opstaan. Dan zit er naast me 'n man Hij is aan 't lezen. En zegt alleen maar: 'Ach, wat mooi, wat mooi'.

Hij geeft me dat boek, en er stond zoveel in, over een heel ander en mooier leven dan ik dat ken.

Toen ging de oude weer. Ik ben nog even blijven zitten.
Opeens was het donker en ik had 't koud En uiteindelijk had ik ook honger en dacht:

'Ook al is het nu allemaal moeilijk, misschien komen er toch eens betere tijden
En zou het jammer zijn als ik dan dood ben, als dat er echt van zou komen.'

Zo ging ik weer naar moeder thuis. Die was al ongerust geworden
En zei alleen maar: 'Pak te eten wat er nog over is'.

En nu maar doorgaan met poffen bij de lommerd, tot aan mijn nek staat alle rommel.
Ik schrob de kinders en verstel versleten kleren en zo'n stuk touw loopt ook niet weg.

De eerste twee strofen staan in het hoofdstuk: Ruth C. Cohn – Themagerichte interactie, in: E. en R. Zundel, *Sleutelfiguren in de psychotherapie* (1987). Vertaling Ria van Hengel.
De overige strofen zijn door Albrecht Kwast en Phien Kuiper vertaald.